

Kaisa Kyläkoski

Munkkiniemessä vuonna 1735 kuollut Petter Sund

**Munkkiniemessä vuonna 1735 kuollut
Petter Sund**

Kaisa Kyläkoski

**Munkkiniemessä vuonna 1735 kuollut
Petter Sund**

©copyright Kaisa Kyläkoski 2018

Helsinki 2018

Valmistaja Books on Demand GmbH, Norderstedt, Saksa

Kustantaja: Books on Demand GmbH, Helsinki, Suomi.

ISBN: 978-952-800-122-5

Sisällysluettelo

Petter Sundin tunnettu elämä.....	7
Komeetta ja sanomalehdet.....	7
Häät Helsingissä 1681.....	8
Porvariksi.....	15
Ruotsalaisuus ja perhe-elämä.....	20
Tervaa hollantilaisille.....	23
Rikos.....	26
Muutto torin toiseen kulmaan.....	31
Sijoitus maatilaan.....	35
Kaupanteon jatko ja laivan osto.....	38
Nälkävuodet ja vaimon kuolema.....	41
Aita, augmenttitila ja kestikievari.....	43
Uusi avioliitto ja palkkikauppaa.....	45
Lasten koulutus.....	48
Sodan alku ja kaupunkielämän loppu.....	49
Rusthollari.....	53
Rutto ja pakolaisuus.....	59
Valtiopäiväedustajana.....	60
Lännassa.....	63
Paluu Helsinkiin.....	76
Munkkiniemessä.....	81
Aikuiset lapset.....	86
Jatkuva yrittäminen.....	91
Kuolema.....	93
Sukututkimushuomioita.....	95
Kerstin Axelintyttären vanhemmat ja sisarukset.....	95
Anna Helena Bockin sukulaisuussuhteista.....	98
Mörtsunda ja Petter Sundin lapsuuden perhe.....	105
Petterin jälkeläisten sukutaulusto.....	117
Sundista Sunn.....	151
Yksi, kaksi vai useampi Hans Sund?.....	152
Lähteet ja kirjallisuus.....	164

Petter Sundin tunnettu elämä

KOMEETTA JA SANOMALEHDET

Viereinen kuva komeetasta maalattiin Keski-Euroopassa. Sama komeetta näkyi 11. joulukuuta 1680 alkaen 61 päivää Suomen Turussa.¹

Jokseenkin samat päivät se näkyi Helsingissä, jonne oli purjehduskauden loppuun mennessä ilmaantunut nuorehko pursimies. Tämä oli käyttänyt ensin nimeä Petter Spijk, mutta vaihtanut sen melko pian nimeen Petter Sund.² Nimeä Sund käyttivät muutamat sisaruksensakin ja se on varmaankin lyhennetty kotitilan nimestä. Tämä Mörtsunda sijaitsi Roslageniksi kutsutulla rannikolla vähän Tukholmasta pohjoiseen, joten Petterin päätyminen merimieheksi kauppalaivaan tai kruunun laivastoon oli luontevaa.³

Turkulainen professori, jonka tytär ja poika menisivät vuosikymmeniä myöhemmin naimisiin Petter Sundin pojan ja tyttären kanssa, teki komeetasta niin hyvät havainnot kuin pystyi ja julkaisi ne seuraavana vuonna. Painatteessaan hän ei malttanut olla ennustamatta, että komeettaa seuraisi onnettomuuksia. Vastaavia näkemyksiä oli Turun kappalaisella, joka kuusi päivää komeettaa katseltuaan, saarnasi tuomiokirkossa, että ”Yksikään komeetta ei ole ilmestynyt näkyville ilman tarkoitusta”.⁴ Oltiin tieteellisen ajattelun omaksumisen alkutaipaleella.

Se, mitä tavallisemmat ihmiset kuten Petter Sund komeetasta ajattelivat, ei ole tallentunut minnekään. On paljon muutakin, joka jää tietämättä. Komeetan näkyminen Turussa raportoitiin joulukuun lopussa Tukholmassa painettuun sanomalehteen, mutta lehden levikkiä ja mahdollista jakelua Suomen puolelle ei tunneta.⁵

¹ Perälä 2003 s. 69, 72

² KA. RRT:HKO g:105 f4 (20.1.1681), f6 (4.2.1681)

³ Ks. Mörtsunda ja Petter Sundin lapsuuden perhe s. 105

⁴ Perälä 2003 s. 69-70

Ilman painettua mediaakin Helsingin kauppiaat ovat saaneet tietoonsa ennemmin tai myöhemmin lehdessä julkaistut uutiset sekä ulkomailta että kotimaasta. Ennen komeettaa oli vuoden 1680 keväällä kerrottu, että Kööpenhaminassa oli viimeistelty rauhansopimus ja käyty hakemassa kuninkaalle Kaarle XI morsian. Kuninkaalliset häät vietettiin 6. toukokuuta.⁶

Vuotta myöhemmin vihittiin Helsingissä avioliittoon Petter Sund.

HÄÄT HELSINGISSÄ 1681

Vuoden 1681 alussa käsiteltiin Helsingin kämnerinoikeudessa erittäin sekavaa tapausta, jossa tuli ja meni todistajia, jotka väittivät jonkun kutsuneen jotakuta toista jollain halventavalla nimellä. Ohi mennen tässä yhdistettiin Petter Sundin morsian Kerstin Axelsdotter toiseen mieheen.⁷ Petter tai Kerstinin isä tullimies Axel Mattsson eivät pitäneet tätä niin vakavana asiana, että olisivat tulleet oikeuteen Kerstinin mainetta puolustamaan.

Kunniasta ja maineesta pidettiin 1600-luvulla tarkkaa huolta. Ellei syytöksiin reagoinut, oli käytännössä myöntänyt lausutun ja kierrätetyn kuvauksen todeksi. Oikeuspyytäkirjaan ei selvästi ilmaistu, mitä Kerstinistä oli sanottu, mutta useimmiten naisia syytettiin seksuaalisesta käyttäytymisestä, joka ei ollut yhteiskunnan normien mukaista.⁸

Koska Kerstin Axelsdotteria tammikuun lopulla kutsuttiin Petter Sundin morsiameksi, olivat Kerstin ja Petter tätä ennen tulleet kihlatuiksi, mikä oli tähän aikaan merkittävä oikeudellinen vaihe avioliiton solmimisessa. Sitä, menikö Petter tullimies Axel Mattssonin kotiin puhemiehen kanssa

⁵ Svenska Ordinarie Post-Tijender 28.12.1680; Holmberg 2000 s. 83, 85; Forsman 1898

⁶ Holmberg 2000 s. 49

⁷ KA. RRT:HKO g:105 f1-5 (28.1.1681), f6-8 (4.2.1681), f11-12 (8.2.1681), f13-20 (11.2.1681)

⁸ Toropainen 2016 s. 146-148, 151

vai yksinään, ja tarjosiko kihlalahjaksi rahaa vai korua, ei voida tietää eikä päätellä.⁹ Hyvin todennäköisesti keskustelun aikana juotiin olutta ja myös juhlistettiin sopimukseen pääsyä oluella. Ellei peräti viinaryypyllä. Myös varsinaisiin kihlajaisiin liittyi runsas alkoholin käyttö.¹⁰

Vietetyistä häistäkin voi esittää vain arvailuja. Helsingin kirkonkirjoihin ei tähän aikaan merkitty oliko häät vietetty kaikella komeudella. Jos morsiamen maineessa olisi ollut merkittävä tahra, ei hän olisi saanut tulla morsiuskruunu päässä kirkkoon eikä asettua vihkitellan alle. Näitä ei myöskään käytetty, jos morsian oli ollut aiemmin naimisissa.¹¹

Tavanomaisten häiden ensimmäinen näkyvä vaihe oli vieraiden kutsuminen. Kirjallisia kutsuja pidettiin porvareille liiallisena komeutena, joten todennäköisesti Petterin ja Kerstinin kutsuja veivät suullisesti kolmen kuulutuksen jälkeen jo keskiajalla määrätyllä tavalla kaksi miestä ja kaksi naista, jotka kutsuivat oman sukupuolensa edustajia häihin.¹²

Petterin ja Kerstinin häät vietettiin keskiviikkona 16. maaliskuuta 1681. Ajan tavoille tavallisinta oli vihkiminen kirkossa.¹³ Kaupungissa häävään juhlaulkku kirkolle sujui kävellen. Kirkkolaissa 1686 nähtiin tarpeelliseksi sanoa, että “Ei yhdengän Morsian joucon pidä tuleman Kirkkoon Trummuilla Ambumisella ja caickinaisel sopimattomal metelillä”, mikä viittaa siihen, että edeltävinä vuosina meteliä oli toisinaan pidetty ja ampumistakin harrastettu.¹⁴ Eräissä suomalaisen kaupungin häissä vuonna 1671 mies kuoli vahingonlaukaukseen. Morsiamen isän mukaan häissä oli ammuttu vain se määrä laukauksia, mikä tarvittiin “Kuninkaallisen majesteetin ja kuninkaallisen hallituksen

⁹ Mäntylä 1994 s. 92, 202

¹⁰ Vilkuna 2015 s. 303

¹¹ Hazelius-Berg 1969 s. 154-155

¹² Virkkunen 1953 s. 572; Granlund 1969 s. 139; Negri 2014 s. 100

¹³ Heikinmäki 1981 s. 349-350; Gustafsson 1969 s. 123; Granlund 1969 s. 137; Negri 2014 s. 100

¹⁴ Heikinmäki 1981 s. 349

sekä valtaneuvoston alamaaisimpaan muisteleamiseen ja onnitteluun”.¹⁵

Aikalaiskuvausten mukaan matkalla kirkkoon juhlaväki oli jakaantunut miesten ja naisten parijonoiksi. Miesten kulkuetta johti kirkkoherra ja sulhanen. Sen viimeisenä kulkivat vieraita kutsuneet. Sulhasella oli tietenkin juhla-asu, mutta tämän yksityiskohdat vaihtelivat paikallisesti. Kautta Ruotsin valtakunnan oli kuitenkin morsiamen merkinä paljaana olevat hiukset ja morsiuskruunu.¹⁶ Kerstinin päässä saattoi olla Helsingin kappalaisen vaimolta lainattu helmikruunu, jota koristi muutama epäaito kivi.¹⁷

Kirkko, johon Petter Sund ja morsiamensa Helsingissä tähän tapaan todennäköisesti kulkivat, sijaitsi nykyisen Senaatintorin koillisnurkassa. Se oli puinen ja kun kaupunkilaiset seuraavana vuonna anoivat varoja kunnostukseen väitettiin kirkon olevan luhistumispiisteessä ja katon vuotavan kuin seula.¹⁸ Kaupungissa samaan aikaan vierailut kiinnitti kuitenkin huomionsa siihen, että kirkon koko sisätila oli koristemaalattu uskonnollisin aihein.¹⁹ Se on siis muistuttanut enemmän Pyhämaan uhrikirkkoa kuin karumpaa hirsirakennusta.

Hääseremonian aikana kutsuja välittäneet nuoret pitivät morsiusparin päällä tellaa eli kangasliinaa. Sen alla annettiin vihkisormus.²⁰

Kirkosta siirryttiin kulkueena juhlapaikalle, jossa pappi viimeisteli vihkimisen rukouksilla ja sänkyynjohdattamisella, joka tähän aikaan oli vain symbolinen. Juhla-ateriaalla tyypillisesti naiset ja miehet istuivat eri pöydissä elleivät peräti eri huoneissa. Maljoja nostettiin hääparille, kuninkaalle, kuningattarelle, maaherralle ja muille, harkinnan mukaan. Helsingin tapaisessa kaupungissa oli

¹⁵ Virkkunen 1953 s. 573

¹⁶ Negri 2014 s. 100; Oscarsson 2013 s. 172; Magalotti 1912 s. 77; Hazelius-Berg 1969 s. 150-154; Heikinmäki 1981 s. 263-264, 266

¹⁷ Lehto 2001 s. 103

¹⁸ Aalto 2015 s. 268

¹⁹ Sparwenfeld 2002 s. 38-39

²⁰ Negri 2014 s. 100-101; Magalotti 1912 s. 77; Savolainen 2001 s. 51-53

Elämä 300 vuotta sitten mieltyy helposti paikallaan pysyväksi. Ei lähdetä kotiseudulta, hankitaan elanto kuten edellinen sukupolvi ja vuosi seuraa toista samankaltaisena. Tuolloin eläneet kuitenkin kokivat 1600-luvun lopun nälkävuodet ja 1700-luvun alun ruton sekä suuren Pohjan sodan.

Eikä asuinpaikkaa ja elinkeinoa muutettu vain pakon edessä. Alunperin Tukholman pohjoispuolen rannikolta kotoisin ollut talonpojan poika saattoi päätyä Helsinkiin porvariksi ja tilanomistajaksi. Kuten Petter Sund, jonka elämänvaiheista tämä kirja kertoo.

BoDTM
BOOKS on DEMAND

www.bod.fi